

Hoe Barth zich in Calvin verslikte

Tuesday 13 January 2009

Week 2 - 2009

Op 28 december jl. organiseerde Wever uit Franeker een boekverkoop in Ermelo waarbij de boeken voor vier euro per kilo over de toonbank gingen. Met mijn collega Hans Mak was ik van de partij. We sloegen onze slag en ik ging met elf kilo theologie naar huis. Daarbij...

...een stapeltje oude tijdschriften destijds uitgegeven door Karl Barth en zijn vriend Eduard Thurneysen in de jaren dertig van de vorige eeuw onder de naam 'Theologische Existenz heute'. Hebbedingetjes, gefundenes Fressen voor theologen. Ontzettend leuk om zo'n tijdschrift in de hand te houden. Nog in gotische lettertjes. De geur van oorspronkelijkheid hangt er nog aan. Er gebeurde in die tijd namelijk heel veel. Theologie was spannend, actueel en relevant. In 1935 werd Karl Barth van zijn leerstoel in Bonn ontheven door het Nazi-regime. Drie dagen daarna al werd hem een plaats aangeboden aan de theologische faculteit te Bazel (zijn geboortestad). Op 8 juli komt hij daar aan en dat was - zo schrijft hij aan een familielid - precies 400 jaar na de aankomst van Calvin in Bazel. Nog in datzelfde jaar houdt hij een Seminar over het begin van Calvijns Catechismus en dan volgt er een uitnodiging om in januari 1936 een voordracht te houden in Zürich op uitnodiging van de "leeskring Hottingen". Het betreft een Calvinherdenking. In 1936 was het namelijk 400 jaar geleden dat de eerste versie van Calvijns Institutie het licht zag. De uitgave zoals wij die kennen is uit 1559. Die van '36 was veel beknopter. Op 22 januari houdt Barth het referaat in Zürich, waarin hij zich min of meer verslikte. Om precies te zijn: Het viel allemaal niet zo in goede aarde. Hij vroeg - om te beginnen - aan het gezelschap waarom ze niet stilstonden bij het feit dat David Friedrich Strauss in 1836 zijn 'Das Leben Jesu' schreef. Dat leek hem een niet minder belangrijk eeuwfeest, omdat de Here Jezus door Strauss werd neergezet als een mythologische figuur. Hij onketende daarmee een storm van protest en werd aan de pas opgerichte universiteit van Zürich al ontslagen voordat hij aan het werk kon gaan (nl. direct na zijn benoeming!). Na het aanroeren van deze nogal delicate kwestie gaat Barth verder met een overzicht van allerlei belangwekkende zaken die met betrekking tot Calvin behandeld zouden kunnen worden. Die laat hij echter allemaal liggen en gaat dan over tot een soort 'close reading Calvin' op het punt van het Onze Vader (uit de Catechismus van Geneve, de Institutie en de Evangelien-harmonie). Zijn gehoor was per slot van rekening niet voor hem, maar voor Calvin gekomen! Hij besluit dan ook met "Sie haben Calvin gehört. Ich habe nichts hinzuzufügen." De lui in Zürich zaten echter niet op (wat ze noemden) een 'Calvin-vertaling' te wachten. De opmerking dat ze niet voor Barth gekomen waren maar voor Calvin vonden ze koketterie. Ze hadden 'diepzinnigheden' verwacht en op zijn minst een aanval op Emil Brunner (dogmaticus in Zürich) omdat die veel op had met de Oxford-Movement en Barth juist niet. Daar kwam nog bij dat Barth in 1935 al een stevige aanvaring met Brunner had gehad, neergelegd in een geschriftje met de titel 'Nein'. De 'Zürcher' theologen hielden Barth voor 'wenig arbeidswillig'. Geen leuke Calvin-herdenking dus. Barth schrijft een beetje teleurgesteld dat hij blijkbaar nog veel te leren heeft. De grote theoloog uit Bazel heeft niet uitsluitend triomfen gevierd. Grappig stukje kerkgeschiedenis inmiddels. Ook heel herkenbaar voor wie het Duitse academische klimaat een beetje kent. Ze hebben er nog steeds een handje van! Inmiddels maken wij ons op om een nog veel belangrijker Calvinherdenking te vieren. Die van zijn 500-jarige geboortedag. Er zal nog heel wat over Calvin gezegd en geschreven worden dit jaar. Voor het bovenstaande zie: K. Barth, Calvin, in: Theologische Existenz Heute; Eine Schriftenreihe herausgegeben von Karl Barth und Ed. Thurneysen nr. 37, Chr. Kaiser Verlag, München 1936. Ook: Eberhard Busch, Karl Barths Lebenslauf nach seinen Briefen und autobiographischen Texten, Chr. Kaiser Verlag 1978, S. 276ff. Voor de Kerst schreef ik een artikel in 'Samen geroepen', het kerkblad van de PKN in Harderwijk. Voor wie dat lezen wil: Klik hier op: Kerst met Calvin.